

Juga i razvijenog Sjevera, korporativno pluralistička međuetnička igra može biti znatno otežana. Do te mjere da migracija etnija postane eksplozivna smjesa i »legitimitet« u igri moćnika.

Zbog takvih, i još mnogih drugih suvremenih spoznaja o odnosu društvene promjene i migracije, Jacksonova je knjiga više nego dobro došla na tržištu popularne sociologije.

Silva Mežnarić

Werner Meys/Faruk Şen (izdav.)

Zukunft in der Bundesrepublik oder Zukunft in der Türkei?

Eine Bilanz der 25 jährigen Migration der Türken

Frankfurt a. M.: Dagyeli Verlag, 1986, 190 str.

Ovaj zbornik pojavljuje se u okviru nakladničke djelatnosti Centra za turske studije iz Bonna kao njegova četvrta publikacija. Riječ je o skupnom radu njemačkih i turskih istraživača migracija i migracijske politike. Rad je tiskala nakladna kuća Dagyeli Verlag, koja je već objavila nekoliko zanimljivih naslova, među kojima izdvajamo komparativno politologijsko djelo Faruka Şena i Gerharda Jahna (Izborno pravo za strance — položaj i razvoj u Evropi). U zborniku su zastupljeni gospodarski, društveni, politički i obrazovni aspekti migracija interpretirani na uzorku turske populacije u SR Njemačkoj.

Nurhan Akçayli (»Turski povratnici i njihove prilike u Turskoj — učinak Zakona o povratku iz turskog primjera«) bavi se nekim pitanjima turskih povratnika. Po njemu na povratak bitno utječe masovna nezaposlenost posredovana krizom. Tako se na tržištu rada 1985. nalazilo 863.589 Turaka. S povratkom je svakako povezan problem ponovnog uključivanja u tursko društvo. Povratnici se mogu uključiti ulaganjem uštedevine u male privatne pogone, »malu privredu«. Ovom načinu pribjegava dio povratničke populacije, dok se ostali priklanjaju rentijerskim i servisnim djelatnostima. Reintegracija je moguća i zajedničkim ulaganjem u javni sektor.

Sličnu temu (»Namjere povratnika Turaka tijekom migracijskog procesa 1961—1985«) obrađuje Ursula Mehrländer, voditeljica Radne grupe za istraživanje stranaca i migracijske politike Istraživačkog instituta Zaklade »Friedrich Ebert« iz Bonna, i jedan od autora studije koja se suprostavlja ksenofobiji (Bammel/Mehrländer/Strück: *Argumente gegen Ausländerfeindlichkeit*. Bonn: Friedrich Ebert Stiftung, 1985.)

Ona u tom prilogu analizira proces povratka turskih migranata posredovan odnosima na tržištu radne snage, gospodarskim ciklusima i migracijskom politikom oblikovanom prema privrednoj situaciji. Dakle, procesi povratka ovisili su od ponude i potražnje robe — radne snage. Pojačana potražnja iz šezdesetih godina nije navodila na povratak, a smjena ciklusa konjunktura ciklusom recesije/krize iz 1973. uzrokovala je povećani povratak. Na odluku o povratku utječu dužina boravka, količina uštedevine i zadovoljstva ulogom i statusom. Drugi aspekt promatranja je migracijska politika, koja je u bitnoj vezi s ciklusima konjunktura i recesije. Prvi ciklus donio je tolerantnu, a drugi restriktivnu, netolerantnu migracijsku politiku. Potonja se očitovala u Zakonu o poticanju povratka iz 1983, prema kojem svaki stranac, koji se odluči na povratak dobija otpremninu u visini od 10.500 zapadnonjemačkih maraka, a za svako dijete dodatnih 1500 maraka (usp. str. 64). Na taj način vratilo se više tisuća Turaka prema kojima savezna vlada neokonzervativne provenijencije nema više nikakvih obveza.

Prilog Gerda Diersa (»Tursko stambovništvo u Sjevernoj Rajnoj i Zapadnoj Falačkoj — njihove prilike u budućnosti i uključivanje u pokrajinu Sjeverna Rajna — Zapadna Falačka«) govori o problemima integracije turskog življa u ovim pokrajinama, a prilog Faruka Şena (»Narodnoprivredna vrijednost Turaka u SR Njemačkoj«) o povijesti migracije Turaka, njihovu udjelu u njemačkoj privredi. Tematski prilog Gerda Diersa najbliži je rad Wernersa Mayera (»Grad Essen — uključivanje Turaka na primjeru jednog grada«), koji obrađuje problem integracije stranaca i političke participacije na primjeru Essena. Tako u

gradskom parlamentu Turci imaju četiri, Jugoslaveni, Grci, Španjolci, Portugalci po dva interesna predstavnika. Problem političke participacije stranaca u posljednje vrijeme postao je aktualan, i to nakon hamburške, socijaldemokratske inicijative za uvođenje ograničenog izbornog prava.

Ova politologijska tema nije zaobidena i u ovom zborniku. Njome se u širem kontekstu bavi Lutz Hoffman (Politička participacija turskog stanovništva u SR Njemačkoj). O problemu političke participacije razmišlja kategorijama većine (*Mehrheit*) i manjine (*Minderheit*). Većina, dakle zapadno-njemačko stanovništvo ima pravo prema *Temeljnomo zakonu (Grundgesetz)* i *Zakonu o izborima (Wahlgesetz)* sudjelovati u oblikovanju političke volje. To sudjelovanje nije ograničeno imovnim stanjem, vjeroispoviješću, spolnim razlikama, ideologijom. To znači da većina može birati i opredjeljivati se za jedan od političkih programa na tržištu ideja. No s manjinom (strancima) stvari stoje posvema drukčije. Budući da stranci nisu Nijemci, nemaju pravo sudjelovanja u izbornoj proceduri, izuzev onih koji posegnu za državljanstvom. Za uključivanje stranaca u izbornu proceduru, odnosno političku participaciju, zalažu se socijaldemokrati i zeleni. Dok socijaldemokrati zastupaju zahtjev o ograničenoj komunalnoj, zeleni pak zahtijevaju neograničenu, saveznu političku participaciju. Takve inicijative nailaze na otpor konzervativnih grupacija kršćansko-demokratske i kršćansko-socijalne unije (CDU/CSU) te liberalne stranke (FDP) zbog bojazni od cjelovitog poremećaja moći i odnosa snaga među konkurentskim strankama. U slučajnom priznanju ograničenog izbornog prava za strance socijaldemokrati bi znatno ojačali na lokalnim, a zeleni na saveznom izborima. U toj situaciji moraju biti oprezne sve stranke osim zelenih. Po pitanju političke participacije stranaca zeleni i socijaldemokrati niukom slučaju ne mogu u koaliciju zbog temeljnih vrijednosnih prijepora u programima stranaka.

Obrazovnim problemima druge generacije («Školska situacija druge generacije») bavi se Ursula Boss-Nünnig, a socijalnoradnim u smislu integracije turske omladine u njemačko društvo

Gerhard Jahn («Stručne prilike uključivanja turske omladine u SR Njemačkoj»). U završnom prilogu Othmar Nikola Haberl («Savezna Republika Njemačka — doseljenička zemlja Turaka») statističkim metodama prikazuje kretanje turskog stanovništva. Turci su u SR Njemačku počeli dolaziti 1961. godine. Tada ih je pristiglo 6.679. Godine 1984. taj broj je porastao na 1.425,8 mil. Mnogoljudnost u odnosu na ostale strance njemačka desnoradikalna ideologija označava kategorijom »preplavljenosti«, kojom nastoji pokazati ugroženost njemačke nacije i kulture. Otuda se razvijaju i razmahuju ksenofobijske tendencije temeljene na etnocentrizmu, nacionalizmu i rasizmu odnosno društvenim predrasudama.

Zbornik predstavlja komparativni i interdisciplinarni prikaz turske migrantske populacije u SR Njemačkoj, i u svakom slučaju dobar je pomoćni priručnik u istraživanju položaja stranaca, posebice Turaka, ali i ksenofobije, koja ih upravo najviše pogađa, jer je između njih i Nijemaca povučena drastična linija kulturnog, religijskog i uljudbenog razgraničenja. Kuda tako nešto može odvesti ponajbolje kazuje neonacistička/desnoradikalna ideologija, temeljena na tradicionalnoj, autoritarnoj političkoj kulturi koja svoje crpilište pronalazi u slabostima prošlosti.

Andelko Milardović

Klaus J. Bade (Ed.)

POPULATION, LABOUR AND
MIGRATION IN 19th- AND 20th-
CENTURY GERMANY

Hamburg: Berg, 1987, p. 200

U opširnoj studiji — dvije stotine stranica (zajedno sa selekt. bibliografijom, šest tabelarnih te četrnaest grafičkih priloga) svrstanih u devet glava i trideset poglavlja — skupina istaknutih znanstvenika s područja povijesne i sociološke znanosti, na čelu s poznatim njemačkim stručnjakom za modernu povijest Klausom J. Badeom, prezentirala je javnosti pod navedenim naslovom složeni razvoj odnosa na relaciji populacijska struktura — rad (tržište rada, radno zakonodavstvo) — migra-